

การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก*

An Analyze of Guidelines for the Development of Natural Landscapes through Knowledge Management with Thung Salaeng Luang Communities in Phitsanulok Province

¹พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ สุเทพ ดีเยี่ยม และ ²พระมหาเทวประภาส มากคล้าย

¹Phrakrupaladsuwattanabuddhikun Suthep Deeyiam

and ²Phramaha Tevaprapas Makklay

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

²Corresponding Author's Email: tevaprapas@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง 2. วิเคราะห์ แนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง และ 3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้มืบทบาทในพื้นที่ 30 คน รวมถึงการสนทนากลุ่มเฉพาะ 10 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1. ชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวงแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ ชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขต และชุมชนในพื้นที่รอยต่ออุทยานแห่งชาติ, ชุมชนเขตพื้นที่ผ่อนปรน และชุมชนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ตามมาตรา 16 ชุมชนมีการเคลื่อนไหวทางสังคม ถ่ายทอดและส่งต่อองค์ความรู้ ในการเฝ้าระวัง ป้องกันรักษา และสามารถนำมาพัฒนาเป็นกระบวนการ ในการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติได้ 2. องค์ประกอบที่สำคัญต่อการพัฒนา คือ จุดแข็งจากด้านเศรษฐกิจชุมชน, ด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ รวมถึงด้านความรู้และการถ่ายทอดความรู้ 3. จากการวิเคราะห์ SWOT ปัจจัยภายในและภายนอก และสังเคราะห์ TOWS matrix เพื่อกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ สามารถนำมาจัดทำเป็นรูปแบบกลยุทธ์ หรือองค์ประกอบที่เหมาะสมต่อการนำไปปฏิบัติจริง ได้ 7 ด้าน 47 กลยุทธ์การพัฒนา ซึ่งสามารถกำหนดเรียงลำดับที่เหมาะสมในการนำไปปฏิบัติจากผลการวิจัย สอดคล้องกับหลักธรรมที่ค้นพบจากการวิจัย คือ อิทธิบาท 4 และ ปัญญา 3 ได้แก่ ฉันทะ เสริมการบ่งชี้ความรู้, วิริยะ เสริมการสร้างและแสวงหาความรู้, จิตตะ เสริมการจัดความรู้ให้เป็นระบบ, วิมังสา เสริมการประมวลและกลั่นกรองความรู้, จินตามยปัญญา เสริมการเข้าถึงความรู้, สุตมยปัญญา เสริมการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และภาวนามยปัญญา เสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนทุ่งแสลงหลวง

คำสำคัญ: การจัดการความรู้; การพัฒนาชุมชน; ภูมินิเวศธรรมชาติ

*Received June 15, 2023; Revised September 2, 2023; Accepted September 11, 2023

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to examine the knowledge management about natural landscapes in Thung Salaeng Luang communities; 2) to analyze the guidelines for the development of natural landscapes through knowledge management in Thung Salaeng Luang communities; and 3) to present the guidelines for the development of natural landscapes through knowledge management in Thung Salaeng Luang communities in Phisanulok Province. The study employed a qualitative research method through interviewing with 30 local actors and focus group discussions with 10 persons.

From the study, the following results were found: 1) Thung Salaeng Luang Communities are divided into four groups namely, community located within the district, community located in the bordering areas of the national park, community located in the temporarily permitted area, and community located in the forest reserve. According to section 16, the community has a social movement in which a body of knowledge has been transmitted and shared, which is used for the observation, protection, and development of knowledge management process of natural landscapes; 2) Important components of development include the strength of the community economy, the learning society, knowledge and its dissemination; and 3) The SWOT analysis of internal and external factors, including the synthesis of a TWOS matrix, was carried out in order to identify important components towards strategic success factors, so that the development of natural landscapes through knowledge management can be used as a strategic model or components that are important for implementation. As a result, 7 aspects and 47 development strategies were identified, which can be arranged in the appropriate order for implementation. This corresponds to Buddhist teachings such as Iddhipāda (the four paths of accomplishment) and Paññā (three kinds of wisdom). Iddhipāda includes chanda (aspiration to determine knowledge), viriya (effort to create and seek knowledge), citta (dedication to systematically organize knowledge) and vīmaṃsā (exploration and examination of knowledge). Paññā consists of 3 types namely, cintāmaya-paññā (wisdom resulting from reflection and can enhance access to knowledge), sutamaya-paññā (wisdom resulting from study and can promote knowledge sharing), and bhāvana-paññā (wisdom resulting from mental development and can promote the lifelong learning for Thung Salaeng Luang Communities).

Keywords: Knowledge Management; Community Development; Natural Landscapes

บทนำ

นับจากการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504-2506 ก่อให้เกิดอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการบุกรุกและทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รัฐบาลไทยจึงได้จัดให้มีกฎหมายป่าอนุรักษ์ เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรภูมิวนิเวศธรรมชาติไม่ให้ถูกทำลาย โดยได้รับแนวคิดการจัดตั้งมาจากสหรัฐอเมริกา (Ingkaphatthanakun, 2005)

ปัจจุบันประเทศไทยมีอุทยานแห่งชาติ 131 แห่ง โดยอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ได้รับจัดตั้งให้เป็น อุทยานแห่งชาติในปี พ.ศ.2506 เป็นอุทยานแห่งชาติที่มีขนาดใหญ่มีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่สองจังหวัดคือ จังหวัดพิษณุโลก และ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีสภาพธรรมชาติ ทิวทัศน์ และลักษณะทางธรรมชาติที่สวยงาม ในฐานะแหล่งผืนป่าสะวันนาแห่งเดียวของภาคเหนือที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ และเป็นอุทยานแห่งชาติที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 3 ของประเทศ (Kongbangkerd, 2009) โดยปัจจุบัน มีความพยายามในการจัดการอุทยานแห่งชาติโดยการดึงภาคีชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อตอบสนองให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจสำหรับผู้นิยมบรรยากาศท่ามกลางธรรมชาติ

อย่างไรก็ดี ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง เป็นกรณีพื้นที่ที่มีบริบทความซับซ้อน จากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์การต่อสู้ระหว่างรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของผู้คน การทับซ้อน และเป็นพื้นที่ที่มีเรื่องร้องเรียนในลำดับต้นๆ เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (Apihansakorn, 2022) ส่งผลต่อการจัดการในเรื่องของภูมินิเวศ ป่า ธรรมชาติ วิถีชุมชน เพื่อเอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนเกี่ยวข้องกับป่าอนุรักษ์ ที่สามารถกำหนดรูปแบบกระบวนการจัดการความรู้ให้เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติได้อย่างชัดเจน ของทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนในพื้นที่

ดังนั้น ภายใต้อุปการณดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญของการนำกระบวนการมีส่วนร่วมมาศึกษาเพื่อหารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ ในการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เคยมีกรณีการลักลอบทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ และมีความจำเป็นที่จะต้องค้นหาแนวทางการจัดการมรดกธรรมชาติ เพื่อให้สามารถบริหารจัดการความรู้ให้เกิดคุณค่าในระดับชุมชน รวมทั้งแหล่งธรรมชาติอื่นๆ และวัฒนธรรม ที่สัมพันธ์กับแหล่งธรณีวิทยา และมีการบริหารจัดการแบบองค์รวมทั้งในด้านการอนุรักษ์ การศึกษา และการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการจากล่างสู่บน เพื่อให้เกิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) ที่สามารถเข้าถึงได้ และสามารถนำไปพัฒนา ต่อยอด เพื่อการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านวิชาการ ค้นหาแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ที่มีภูมินิเวศธรรมชาติที่จำเป็นต้องได้รับการปกป้องและพร้อมที่จะจัดการผ่านกระบวนการจัดการความรู้โดยชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่การอนุรักษ์มรดกภูมินิเวศน์ทางธรรมชาติ และสร้างความมั่นคงทางความรู้ที่คนในชุมชนพร้อมรองรับการมาถึงของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนรอยต่ออุทยานแห่งชาติ และเกิดประโยชน์แก่ชุมชนได้อย่างแท้จริงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนา การจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยเริ่มจากการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) ที่ใช้เทคนิควิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) โดยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานประจำปี เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิดหลักการ ความเป็นมา และรูปแบบ ความสัมพันธ์ การจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติจากข้อมูลเชิงเอกสาร โดยผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์แนวคิดการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติร่วมกับชุมชนพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ได้ 3 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจชุมชน ปัจจัยด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ และปัจจัยด้านความรู้และการถ่ายทอดความรู้ เพื่อทำการศึกษาในภาคสนามต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

ผู้วิจัยได้สำรวจสภาพตามความเป็นจริงข้อมูลของอุทยานแห่งชาติทุ่งแสงหลวง ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยมีเครื่องมือเป็นแบบสังเกต (Observation) บริบทของชุมชนสภาพโดยทั่วไปของพื้นที่โดยผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่ และระหว่างการเดินทางไปพื้นที่นั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการต่างๆ อาทิเช่นการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การถ่ายภาพ เพื่อเป็นหลักฐาน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้ใช้ เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ผู้นำท้องที่ท้องถิ่น กลุ่มองค์กร ราษฎรชุมชน เครือข่ายภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่ รวมจำนวน 30 รูป/คน และเทคนิคการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้นำ แกนนำชุมชน ที่มีความรู้เกี่ยวกับภูมินิเวศธรรมชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ในพื้นที่ต้นแบบ จำนวน 10 รูป/คน เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น ที่มีความน่าเชื่อถือและใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่าง 10 มีนาคม 2566 ถึง 20 มิถุนายน 2566

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการเชิงคุณภาพ (Qualitative) เมื่อผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแล้ว จากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ใน 3 ประเด็น คือ 1) ความเป็นมา ปัญหา อุปสรรค สภาพทางกายภาพ 2) วิเคราะห์ ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม 3) สังเคราะห์ แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่าย และการพรรณนาความประกอบการบรรยายแนวทางการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติร่วมกับชุมชนพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน และองค์กร

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก” มีผลการศึกษาที่สำคัญดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพ การจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่ทุ่งแสลงหลวงเป็นอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นอุทยานแห่งชาติที่ได้รับการประกาศจัดตั้ง เป็นลำดับที่ 3 และมีขนาดใหญ่เป็นลำดับที่ 3 ของประเทศ ปรากฏขอบเขตในปัจจุบันครอบคลุม ทั้งจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยพื้นที่ทุ่งแสลงหลวงและใกล้เคียง ได้มีพลวัตรในการอนุรักษ์ และใช้พื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ ในการตอบสนองนโยบายที่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุผลทางการเมืองและความจำเป็นของรัฐ เช่น ความจำเป็นทางยุทธศาสตร์ในการปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์ หรือการผ่อนคลายมาตรการในการตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย เป็นหมู่บ้าน หรือตำบล มีความทับซ้อนกับพื้นที่ของรัฐที่สงวนไว้ในการอนุรักษ์ โดยปัจจุบันชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวงแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ ชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขต และชุมชนในพื้นที่รอยต่ออุทยานแห่งชาติ, ชุมชนเขตพื้นที่ผ่อนปรน และชุมชนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ตามมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 ปัจจุบันมีบางชุมชนอยู่ในเขตกิจกรรมพิเศษ ประเภท 1ก ที่อยู่อาศัยในแหล่งต้นน้ำชั้น 1 และชั้น 2 และเขตกิจกรรมพิเศษ ประเภท 1ข พื้นที่เป็นประเภทที่อยู่อาศัยนอกแหล่งต้นน้ำชั้น 1 และชั้น 2 มีเพียงตำบลแก่งโสภา ที่ไม่มีชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง แต่ทุกตำบลในเขตรอยต่ออุทยานในจังหวัดพิษณุโลกล้วนมีเขตพื้นที่อยู่ในหรือใกล้เคียงกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงทั้งสิ้น

การขยายตัวของชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงไปทางเศรษฐกิจและสังคมในระยะหลัง ที่มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว การทำลายป่าไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพจากเครื่องมือทันสมัย ความต้องการในการเข้ามาใช้พื้นที่ในการตอบสนองประโยชน์ของกลุ่มทุน ทำให้วัตถุประสงค์ของทางราชการในการอนุรักษ์ทรัพยากรภูมินิเวศธรรมชาติ และวัตถุประสงค์ของการรักษาสืบทอดองค์ความรู้ทางภูมินิเวศธรรมชาติของคนในชุมชน สอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้เมื่อมีความพยายามที่จะเข้ามาหยิบใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภูมินิเวศธรรมชาติในชุมชนของคนนอกชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีที่มาจากการหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติที่คนในชุมชนช่วยกันมีส่วนร่วมรักษามาตั้งแต่บรรพบุรุษ กระบวนการทางวัฒนธรรม การเคลื่อนไหว การถ่ายทอดและส่งต่อองค์ความรู้ ทั้งหมดส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลง และเป็นสิ่งที่สามารถใช้เพื่อรักษาบริบททางภูมินิเวศธรรมชาติ ในการเฝ้าระวัง ป้องกันการบุกรุกช่วยรักษา และสามารถนำมาพัฒนาเป็นกระบวนการ ในการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลกได้

นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดศักยภาพของระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืน ใน 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ และด้านความรู้และการถ่ายทอดความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติของชุมชน เป็นกรอบสำคัญในการศึกษาสภาพการจัดการความรู้ ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อถอดบทเรียนและสร้างแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

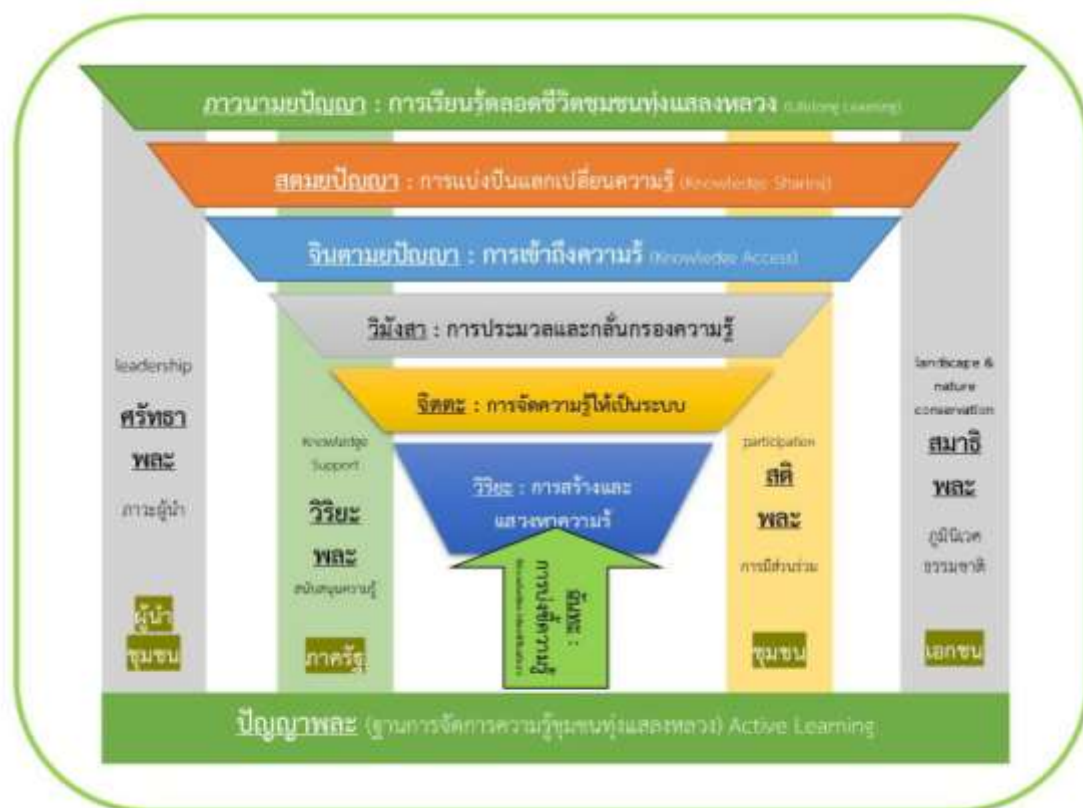
วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ แนวทางการพัฒนา การจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า ข้อค้นพบประเด็นสภาพจุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรค ที่สำคัญต่อการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ในมุมมองของภาคเอกชนในชุมชน ภาคส่วนผู้นำชุมชน และภาครัฐ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำไปกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ภูมินิเวศ

ธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ที่ชัดเจน และสามารถนำไปปฏิบัติได้ โดยปัจจัยด้านเศรษฐกิจชุมชน มีจุดแข็ง (Strengths = S) คือ คนในชุมชน ภูมิใจกับความสมบูรณ์ของธรรมชาติ แหล่งต้นน้ำลำธาร มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา ปัจจัยด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ มีจุดแข็ง (Strengths = S) คือ คนในชุมชนมีความตระหนักในพื้นที่ป่านุรักษ์ ไม่ทับซ้อนหรือบุกรุกพื้นที่ป่านุรักษ์ของทางราชการ เป็นชุมชนเครือข่าย ที่ส่งต่อองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แลกเปลี่ยนร่วมกัน ทั้งในรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการอย่างสม่ำเสมอ มีวัดเป็นศูนย์กลาง เป็นแหล่งเครือข่ายในการส่งต่อองค์ความรู้ในพื้นที่ชุมชน และในชุมชนมีห้องสมุด เครือข่ายสารสนเทศ ที่สามารถต่อยอดไปสู่การจัดการความรู้ภูมิโนเวศที่มุ่งเน้นความยั่งยืนได้ และ ปัจจัยด้านความรู้และการถ่ายทอดความรู้ มีจุดแข็ง (Strengths = S) คือ คนในชุมชนได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาวิถีชีวิตต่อมาจากบรรพบุรุษ ศาสนสถานในพื้นที่ มีบทบาทโดยตรงเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนและกระจายความรู้ในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนสามารถเป็นองค์ความรู้ในตัวคน ที่นำมาเชื่อมโยงเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ มีเครือข่ายในชุมชน ที่ส่งเสริมให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่งดงามมาเป็นต้นทุนทางการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอ แนวทางการพัฒนาภูมิโนเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า จากผลการสังเคราะห์ TOWS matrix หาแนวทางในการกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการจัดการสร้างกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้การใช้จุดแข็งแสวงหาโอกาส (SO Strategies) การลดจุดอ่อนและแสวงหาโอกาส (WO Strategies) การหลบอุปสรรคและใช้จุดแข็ง (ST Strategies) และการลดจุดอ่อนและหลบอุปสรรค (WT Strategies) ทำให้สามารถนำมาจัดทำเป็นกลยุทธ์ได้องค์ประกอบที่สำคัญต่อการจัดการความรู้ภูมิโนเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ได้ 7 ด้าน

ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความเป็นไปได้ และความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการผู้เชี่ยวชาญ ในรูปแบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ พบว่าทุกองค์ประกอบเหมาะสมต่อการนำไปจัดทำแผนการจัดการความรู้เชิงพื้นที่ (Knowledge Management Action Plan) การพัฒนาภูมิโนเวศธรรมชาติ ของชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ได้ต่อไป โดยสามารถกำหนดเรียงลำดับหลักธรรมที่ค้นพบจากการวิจัย ที่เหมาะสมในการนำไปปฏิบัติจากผลการวิจัย ที่มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้จากเทคนิคการสัมภาษณ์ เพื่อกำหนดลำดับความจำเป็นในการนำไปปฏิบัติ ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ อิทธิบาท 4 และ ปัญญา 3 ได้แก่ ฉันทะ เสริมการบ่งชี้ความรู้, วิริยะ เสริมการสร้างและแสวงหาความรู้, จิตตะ เสริมการจัดความรู้ให้เป็นระบบ, วิมังสา เสริมการประมวลและกลั่นกรองความรู้, จินตามยปัญญา เสริมการเข้าถึงความรู้, สุตมยปัญญา เสริมการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และภาวนามยปัญญา เสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนทุ่งแสงหลวง

องค์ความรู้ใหม่

Picture 1: The Knowledge Gained from Research

จากภาพองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัยข้างต้น แสดงให้เห็น 4 แกนเสาหลัก (4 Pillar) เน้นบทบาทร่วมของ สี่ภาคส่วนพัฒนา คือผู้นำชุมชน ภาครัฐ คนในชุมชน รวมถึงผู้ประกอบการภาคเอกชน โดยมีภาคส่วนชุมชนเป็นผู้ร่วมพัฒนาและได้รับประโยชน์สูงสุดจากการจัดการความรู้ฯ ตามลำดับ โดยใช้หลัก 4 เสาหลัก ค้ำยัน ให้เกิด “ต้นไม้แห่งการเรียนรู้ 7” บนแนวหลักธรรมอิทธิบาทธรรม 4 และปัญญา 3 ในการทำให้เกิดความมั่นคงในการปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จ

เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาภายใน ทั้ง 7 ด้าน ที่เรียงลำดับตามความสำคัญจากผลการวิจัย เพื่อให้ผลจากการจัดการความรู้ฯ สามารถสร้างให้เกิดความยั่งยืนจากการพัฒนาในทุกองค์ประกอบได้ต่อไป สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

KI - **ฉันทะ** = ความรักและตั้งใจในการปฏิบัติ ใช้นิยามแทนความหมายของการบ่งชี้ความรู้ (KI - Knowledge Identification)

KCA - **วิริยะ** = คือการสร้างและแสวงหาความรู้ (KCA - Knowledge Creation and Acquisition)

KO - **จิตตะ** = คือการจัดความรู้ให้เป็นระบบ (KO - Knowledge Organization)

KCR - **วิม้งสา** = คือการประมวลและกลั่นกรองความรู้ (KCR - Knowledge Codification and Refinement)

KA - **จินตมยปัญญา** = คือการเข้าถึงความรู้ (KA - Knowledge Access)

KS - **สัณยปัญญา** = คือ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (KS - Knowledge Sharing)

LL - ภาวนามยปัญญา = คือ เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตชุมชนทุ่งแสลงหลวง (LL - Lifelong Learning)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาภูมิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก” มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า พื้นที่ที่ทำการศึกษา ครอบคลุมพื้นที่ 3 อำเภอ ในอำเภอนครไทย อำเภอวังทอง และอำเภอเนินมะปราง มีชุมชนที่ตั้งอยู่ แบ่งตามประเภทของป่าอนุรักษ์ของทางราชการ 2 ประเภท คือ ชุมชนในพื้นที่ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ และตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ทุกตำบลล้วนมีเขตพื้นที่อยู่ในหรือใกล้เคียงกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

สภาพทั่วไปของ ความต้องการในการเข้ามาใช้พื้นที่ในการตอบสนองประโยชน์ของกลุ่มทุน ทำให้วัตถุประสงค์ของทางราชการในการอนุรักษ์ทรัพยากรภูมิเวศธรรมชาติ และวัตถุประสงค์ของการรักษา สืบทอดองค์ความรู้ทางภูมิเวศธรรมชาติ ของคนในชุมชน สอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่มีที่มาจากการห่วงหาพันทรัพยากรธรรมชาติที่คนในชุมชนช่วยกันมีส่วนร่วมรักษามาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งสอดคล้องกับ ขนิษฐนันท์ อภิหารษากร (Apihansakorn, 2022) ได้ศึกษาพบว่า พื้นที่ศึกษาใน จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นพื้นที่ที่มีเรื่องราวเรียนในลำดับ ต้นของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน พบข้อเสนอแนะให้มีการกำหนดขอบเขตพื้นที่รัฐให้ชัดเจน โดยใช้เครื่องมือที่ทันสมัย และใช้มาตราส่วนที่เป็นมาตรฐาน รวมถึงสร้างการมีส่วนร่วมของภาครัฐและประชาชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีส่วนได้เสียได้มีส่วนร่วมในทุกมิติ และเน้นการแก้ไขปัญหาอย่างบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่สภาพทั่วไปด้าน การจัดการความรู้ พบว่า แนวคิดศักยภาพของระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืน ใน 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ และด้านความรู้และการถ่ายทอดความรู้นิเวศธรรมชาติของชุมชน เป็นกรอบสำคัญในการศึกษาสภาพการจัดการความรู้ในพื้นที่ สอดคล้องกับ วิชาธิ์ศรี พรพฤตพันธ์ (Phonphutthiphan, 2022) ได้วิจัยในพื้นที่อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการ คือ การให้บริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน สร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์และสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว ส่งเสริมพัฒนาพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ในการจัดการความรู้ภูมิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง ปัจจัยด้านเศรษฐกิจชุมชน มีจุดแข็งคือ คนในชุมชน ภูมิใจกับความสมบูรณ์ของธรรมชาติ แหล่งต้นน้ำลำธาร มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา เน้นการอนุรักษ์ในรูปแบบการนำความงดงามทางธรรมชาติเป็นจุดขาย และมีความงดงามตามธรรมชาติของพื้นที่ เป็นจุดขายที่ดีทางการท่องเที่ยว สามารถมาท่องเที่ยวได้ตลอดปี โดยแนวทางที่ควรเกิดขึ้นเพื่อส่งเสริมในด้านเศรษฐกิจชุมชน คือภาครัฐ เร่งจัดทำชุมชนพื้นที่แนวกันชน (Buffer Zone) ให้เป็นชุมชนนกออนุรักษ์ว่าที่ปามรดกโลก มีการกำหนดระดับชุมชนอนุรักษ์มรดกโลก มอบรางวัลฯ เพื่อเสริมแรงจูงใจ เร่งดำเนินการปักหลักเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรอยต่อรับทราบโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน เช่น กิจกรรมบวชป่า ปักเขตมรดก เพื่อส่งเสริมคุณค่าให้เกิดขึ้นทั้งด้านการท่องเที่ยวและการใช้พื้นที่ป่าอนุรักษ์ ซึ่งสอดคล้องกับ ปรีดา ศรีเมฆ, จักรชัย สื่อประเสริฐสิทธิ์, and ณรงค์ พรหมสืบ (Srimek, Chakchai, and Sueprasertsith, 2021) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของผู้ประกอบการบนเกาะเสม็ด อำเภอเมืองจังหวัดระยอง พบว่า

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ด้านนโยบายการท่องเที่ยว ด้านการวางแผนการใช้พื้นที่ และด้านสิทธิ์ครอบครองที่ดิน มีความเหมาะสมกับเกาะเสม็ดมากที่สุด ปัจจัยด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ มีจุดแข็งคือ คนในชุมชน เป็นเครือข่าย ที่ส่งต่อองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แลกเปลี่ยนร่วมกัน ทั้งในรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการอย่างสม่ำเสมอ มีวัดเป็นศูนย์กลาง เป็นแหล่งเครือข่ายในการส่งต่อองค์ความรู้ในพื้นที่ชุมชน และในชุมชนมีห้องสมุด เครือข่ายสารสนเทศ ที่สามารถต่อยอดไปสู่การจัดการความรู้ภูมิโนเวศ ที่มุ่งเน้นความยั่งยืนได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ทิวากร ชัดิยะ (Khuttiya, 2020) ได้วิจัยพบว่า วิธีการดูแลรักษา เพื่อการสร้างเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชน คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืน ปัจจัยด้านความรู้และการถ่ายทอดความรู้ มีจุดแข็งคือ คนในชุมชนได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาวิถีชีวิตต่อมาจากบรรพบุรุษ ศาสนสถานในพื้นที่ มีบทบาทโดยตรงเป็นศูนย์รวมในการแลกเปลี่ยน และกระจายความรู้ในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนสามารถเป็นองค์ความรู้ในตัวคน ที่นำมาเชื่อมโยงเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ มีเครือข่ายในชุมชน ที่ส่งเสริมให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่งดงาม มาเป็นต้นทุนทางการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ นรา หัตถศิลป์ และสายรุ้ง ดินโคสูง (Huttasin, and Dinkoksung, 2018) ได้วิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรม สามารถพัฒนาเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวได้ ชุมชนสามารถพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว ที่เน้นการอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนและสิ่งแวดล้อมผ่านเรื่องเล่า ซึ่งนำเสนอความงามตามธรรมชาติของสายน้ำ ผสานกับการนำเสนอวิถีชุมชน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า จากผลการวิเคราะห์ SWOT ปัจจัยภายในและภายนอก และสังเคราะห์ TOWS matrix หาแนวทางในการกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ และแนวทางการพัฒนาซึ่งได้รับการยืนยันแนวทางจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) พบว่า ในการจัดการสร้างกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ทำให้สามารถนำมาจัดทำเป็นกลยุทธ์ ได้องค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ที่สำคัญต่อการจัดการความรู้ภูมิโนเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 7 ด้าน 47 กลยุทธ์การพัฒนา

โดยแนวทางการพัฒนาภูมิโนเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก จะต้องเริ่มพัฒนาโดยใช้ 4 แกนเสาหลัก (4 Pillar) เน้นบทบาทร่วมของ สี่ภาคส่วนพัฒนา คือผู้นำชุมชน ภาครัฐ คนในชุมชน รวมถึงผู้ประกอบการภาคเอกชน โดยมีภาคส่วนชุมชน เป็นผู้ร่วมพัฒนาและได้รับประโยชน์สูงสุดจากการจัดการความรู้ภูมิโนเวศธรรมชาติร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ตามลำดับ ซึ่งต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ ในรูปแบบ Active Learning ที่คนในชุมชน ร่วมกันปฏิบัติ เพื่อเป้าหมายของการบูรณาการภูมิโนเวศธรรมชาติชุมชนทุ่งแสงหลวง ให้สามารถตอบโจทย์ ด้านเศรษฐกิจ สังคมการเรียนรู้ รวมถึงการท่องเที่ยวธรรมชาติ ไปพร้อมกัน สอดคล้องกับการวิจัยของ สมบูรณ์ ธรรมลังกา (Tumlangka, 2013) ที่ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ในบริบททางด้านสังคมของชุมชนที่เข้มแข็งในจังหวัดเชียงราย มีปัจจัยสำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ระบบเครือข่าย ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาภูมิโนเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก สามารถประยุกต์ใช้ตามแนวพระพุทธศาสนา ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ที่มีองค์ประกอบ คือ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับจัดการสร้างศักยภาพด้านการท่องเที่ยว อำเภอนิคมบ่งพร ได้แก่ 4 เสาหลัก ค้ำยัน ให้เกิด “ต้นไม้แห่งการเรียนรู้ 7” บนแนวหลักธรรมอิทธิบาทธรรม

4 และปัญหา 3 ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งสอดคล้องกับ อภิวัฒน์ แซงภูเขียว (Sangphukieo, 2022) ได้วิจัยพบว่าระดับความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยในอำเภอเขาค้อ ซึ่งเป็นชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวงในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านกิจกรรมและกระบวนการ บูรณาการสอดคล้องกับ การจัดลำดับความจำเป็นในการนำไปปฏิบัติจากผลการวิจัย ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ฉันทะ ความรักและตั้งใจในการปฏิบัติ ใช้นิยามแทนการบ่งชี้ความรู้ วิริยะ ความขยันหมั่นเพียร ใช้นิยามแทนการสร้างและแสวงหาความรู้ จิตตะ ความฝึกฝนใส่ใจในงาน ใช้นิยามแทนการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ วิมังสา ความรู้จักปรับปรุงตรวจสอบ ใช้นิยามแทนการประมวลและกลั่นกรองความรู้ จินตามยปัญญา ปัญญาจากการคิดพิจารณาด้วยเหตุผล ใช้นิยามแทนการเข้าถึงความรู้ สุตมยปัญญา ปัญญาจากการเล่าเรียนจากผู้อื่น ใช้นิยามแทนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และภาวนามยปัญญา ปัญญาจากการลงมือปฏิบัติ ใช้นิยามแทนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนทุ่งแสลงหลวงที่คนในชุมชนทุกภาคส่วนทุกเพศวัย เกิดความสนใจใฝ่เรียนรู้ศึกษา ต่อยอด องค์ความรู้ในทุกด้านของภูมินิเวศในชุมชนทุ่งแสลงหลวง ซึ่งนิยามด้วยสี่เขียวของใบไม้ที่ครอบคลุมให้ร่มเงาแก่ภาคส่วนต่างๆ ที่สามารถเข้ามาใช้ประโยชน์จากฐานภูมิ้องค์ความรู้ของการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบดังกล่าว และสามารถต่อยอดไปสู่การปฏิบัติได้จริงต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ ภูวดล บัวบางพลู (Baubangpu, 2018) ได้วิจัยพบว่ามาตรฐาน ในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้นักท่องเที่ยวประทับใจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม คือ การส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวภายในอุทยานฯ ให้มากขึ้น รวมถึงจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานฯ โดยคณะกรรมการกลุ่มประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยว และด้านสิ่งแวดล้อม จัดทำคู่มือท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น

สรุป

พื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เป็นพื้นที่ที่มีชุมชนรอยต่ออุทยานแห่งชาติครอบคลุมหลายจังหวัด มีกรณีการลักลอบทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องค้นหาแนวทางการจัดการมรดกธรรมชาติ เพื่อให้สามารถบริหารจัดการความรู้ ให้เกิดคุณค่าและจิตสำนึกอนุรักษ์ในระดับชุมชน การวิจัยได้ค้นพบว่า ทุนทางแหล่งธรรมชาติอื่นๆ และวัฒนธรรม ที่สัมพันธ์กับภูมินิเวศธรรมชาติ ควรมีการบริหารจัดการแบบองค์รวมทั้งในด้านการอนุรักษ์ การศึกษา และการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยชุมชนท้องถิ่นและภาคส่วนต่างๆ ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ผ่านการใช้แนวคิดหลักธรรม “ต้นไม้แห่งการเรียนรู้ 7” บนแนวหลักธรรมอิทธิบาทธรรม 4 และปัญหา 3 ในการทำให้เกิดความมั่นคงในการปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จ เพื่อให้เกิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) ที่คนในชุมชนและคนภายนอกชุมชนสามารถเข้าถึง และสามารถนำไปพัฒนา ต่อยอดสร้างจิตสำนึกเพื่อการอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่มาจากการห่วงหาพันทรัพยากรธรรมชาติที่คนในชุมชนช่วยกันมีส่วนร่วมรักษามาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้

1) รัฐบาล ควรผลักดันการเสนอให้ทุ่งแสลงหลวงเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ และควรพิจารณาปรับแก้ไขกฎหมายในการดำเนินการอนุรักษ์โดยเปิดโอกาสให้คนในพื้นที่รอยต่อได้มีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ที่สามารถเสนอนโยบาย หรือแผนในการจัดการความรู้และอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติในพื้นที่

2) รัฐบาล ควรมีนโยบายให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ในพื้นที่อนุรักษ์ และมีการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ที่สามารถเข้าถึงได้อย่างเป็นสาธารณะมาใช้ เพื่อป้องกันการบุกรุกและเพื่อการตรวจสอบพื้นที่ภูมินิเวศธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์ การศึกษา และการท่องเที่ยว

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง เป็นชุมชนเครือญาติ ที่ส่งต่อองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แลกเปลี่ยนร่วมกัน ทั้งในรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการอย่างสม่ำเสมอ มีวัดเป็นศูนย์กลาง เป็นแหล่งเครือข่ายในการส่งต่อองค์ความรู้ในพื้นที่ชุมชน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้

1) ควรสร้างเครือข่ายการจัดการความรู้ชุมชนทุ่งแสลงหลวงภาคประชาชน โดยส่งเสริมให้เครือข่ายจัดตั้งของชุมชนที่มีอยู่เป็นแกนหลักในการบ่งชี้ สำรวจ รวบรวม โดยอาจใช้พื้นที่ของวัดในชุมชนเป็นศูนย์กลางในการประสานในระดับชุมชน

2) ควรมีการร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้คนในชุมชน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้พัฒนาตนเองด้านการจัดการความรู้ โดยเน้นการนำวิชาการ หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ ในการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ อย่างสม่ำเสมอ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า แนวทางการพัฒนา ต้องมีองค์ประกอบ ในรูปแบบ Active Learning ที่คนในชุมชนร่วมกันปฏิบัติ ให้สามารถตอบโจทย์ด้านเศรษฐกิจ สังคมการเรียนรู้ รวมถึงการอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติ ไปพร้อมกัน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้

1) หน่วยงานท้องถิ่น เป็นหน่วยประสานงาน ในการสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ สำรวจ ประชาคม และบรรจุแผนการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนชุมชน ในยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น

2) ควรมีการสร้างเครือข่าย จัดการอบรมพัฒนาให้คนในพื้นที่รู้จักใช้สื่อออนไลน์ ในการรวบรวมเผยแพร่ การจัดการความรู้ภูมินิเวศในพื้นที่ เพื่อสร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วมของคนทั้งในและนอกพื้นที่ รวมถึงมีการปรับปรุงข้อมูลอย่างเป็นปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรทำการวิจัยเชิงพัฒนา การสร้างศักยภาพด้านการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนในพื้นที่บริบทพื้นที่สงวนทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติอย่างยั่งยืน

2.2 ควรมีการวิจัยเชิงพื้นที่ การพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ในพื้นที่ชุมชนต้นแบบ และใช้วิธีวิจัยการทดลองรูปแบบที่พัฒนาขึ้น

2.3 ควรทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อสร้างเครือข่ายในการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความรู้เพื่อการอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติอย่างยั่งยืน ในชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

References

- Apihansakorn, K. (2021). *Land Management in Thailand: A Case Study of State Land Encroachment Problems (People Dimension)*. (Research Report). Bangkok: Institute of Ombudsman Studies Thailand.
- Baubangpu, P. (2018). Guidelines for Management of Sustainable Eco-Tourism: A Case Study of KhaoKhitchakut National Park, Chantaburi Province, Chantaburi Province. *Rajabhat Rambhai Barni Research Journal*, 12(2), 91-101.
- Huttasin, N., & Dinkoksung. S. (2018). Development of Ecotourism Pattern in Ban Leam Sawan, Ubon Ratchathani Province, Bangkok. *Area Based Development Research Journal*, 10(3), 243-260.
- Ingkhaphatthanakun, W. (2005). *Conservation of the Natural Environment and Cultural Heritage*. Bangkok: Silapakorn University.
- Khuttiya, T. (2020). *The Conservation Tourism Management of Mueang Kai Sub-District, Mae Taeng District, Chiang Mai Province*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Kongbangkerd, A. (2009). *Survey of Orchids at Thung Salang Luang National Park, Phitsanulok*. Phitsanulok: Naresuan University.
- Phonphutthiphan, W. (2022). Integrated Ecotourism Promotion Policy for Local Economy Development Foundations of Sustainable Foundations in Khao Kho District, Phetchabun Province. *Journal of Humanities & Social Sciences*, 39(1), 97-117.
- Sangphukieo, N. (2022). The Eco-Tourism Management of Khao Kho District in Phetchabun Province, KhonKaen Province. *Neu Academic and Research Journal*, 10(3), 265-278.
- Srimek, S., & Sueprasertsith, C. (2021). Guidelines for Sustainable Eco-Tourism Management Approaches in Perspectives of Entrepreneurs on Samed Island, Amphoe Mueang, Rayong Province, Chonburi Province. *Journal of Public Administration and Politics Burapha University*, 10(2), 109-125.
- Tumlangka, S. (2013). *Local Wisdom - Based Model to Build up Community Strength in Chiang Rai Province*. (Doctoral Dissertation). Chiang Rai Rajabhat University. Chiang Rai.